

Левківський К.М., Івлєва Л.М. Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Спецвипуск. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 56-59.

УДК 378

*К.М. Левківський,
к.іст.н., професор, в.о. директора Інституту
інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, м. Київ;
Л.М. Івлєва,
начальник відділу Інституту інноваційних
технологій і змісту освіти МОН України, м. Київ*

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Освітня система України початку ХХІ ст. перебуває в умовах входження в європейське освітнє співтовариство та потребує реформування, що зазначено в Законі України «Про вищу освіту».

Сучасним тенденціям розвитку економічних та духовно-культурних процесів необхідні нові підходи до духовно-морального виховання та формування особистості на основі синтезу науки, освіти, релігії, культури.

Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців – реальний внесок у розвиток науки, освіти, культури українського суспільства.

Початок третього тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, зближенням націй, народів, держав, освітніх систем, відбувається перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які значною мірою базуються на інтелектуальній власності, знаннях і обумовлюються рівнем наукового потенціалу країни.

Сучасний світ переживає докорінну зміну підходів до освіти та до соціокультурної політики в цілому. Це обумовлено переорієнтацією самого суспільного розвитку на розвиток людини, її особистісних та культурних якостей. Саме у ХХІ столітті є характерним ріст розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого соціального розвитку. Ці зміни в суспільній свідомості, у ставленні суспільства до освітньої сфери викликали появу нової парадигми освіти.

Основні риси нової парадигми освіти визначені в Декларації прав людини, де визначається, що освіта має бути спрямована на всезагальний розвиток людини. Це принципове положення присутнє майже у всіх сучасних зарубіжних програмах розвитку о світи, і зокрема в Україні.

Чим же відрізняється ця нова парадигма освіти, чи можна дати їй якесь

універсальне визначення? Якщо проаналізувати основні підходи, що лежать у сучасній практиці, то таких визначень можна привести багато. Це «уніфікована освіта», «інтегрована освіта», «глобальна освіта» тощо.

Найбільш універсальним визначенням освіти, що відображає зміну її функцій у сучасному світі, є визначення освіти як «цілісного феномену». Саме такою повинна бути освіта XXI століття – вона базується на вищому синтезі наукового гуманізму, розвитку в особистості розуму, творчих здібностей, духу соціальної відповідальності, балансі інтелектуальних, етичних, емоційних і фізіологічних компонентів індивіда.

Освіта в сучасних умовах є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, запорукою громадянського миру і майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави – повноправного члена європейської та світової спільноти. Освіта і майбутнє – два ключові аспекти, із позицій яких слід розглядати стан справ, що склався в галузі та визначати її перспективи.

Слід зазначити, що в Україні на сучасних законодавчих засадах функціонує досить розвинена та розгалужена національна модель освіти, яка за багатьма кількісними та якісними показниками не поступається рівню розвинених країн світу та є конкурентоспроможною на європейському освітньому просторі.

Ці досягнення не є випадковими. Вони інтегровані в єдину цілісну систему державної політики модернізації української освіти, яка послідовно втілюється в життя Міністерством освіти і науки України, незважаючи на труднощі перехідного періоду обмежені економічні можливості держави.

Нещодавно прийняли Закон України «Про вищу освіту», який є документом стратегічного значення. Він визначає загальну філософію освіти, пріоритети і принципи, основні напрями і механізми розвитку на найближчі роки. Принциповими в ньому є положення про необхідність забезпечення рівного доступу до якісної освіти, утвердження новітніх інформаційних педагогічних технологій, мовних стратегій освіти. Українська освіта має стати орієнтованою на особистість, демократичною, конкурентоздатною у світовому та освітньому просторі. Базуючись на національній ідеї українського державотворення вона спрямована на утвердження національних інтересів, має здійснюватись упродовж життя, відповідати потребам особистості та суспільства, які постійно змінюються.

Наразі відбувається впровадження Закону України «Про вищу освіту». Так, з наступного року зменшиться аудиторне навантаження на викладача з 900 до 600 годин на рік, багато змін відбудеться в організації навчального процесу, 25% курсів для студентів будуть вибірковими тощо.

Зміни до вищої освіти поступово впроваджуються — через нормативно-правові акти міністерства та урядові рішення. Наприклад, із цього року університети матимуть право відкривати власні рахунки й обслуговуватися в банках.

Крок за кроком ми досягаємо того, що хочемо змінити, а це — фінансова, академічна, організаційна автономія університетів. Ми йдемо шляхом дерегуляції та децентралізації.

У зв'язку з вимогами до якості освіти кількість університетів зменшиться з 802 до 317. Через кілька місяців буде створено Агентство з якості освіти, впроваджуватимуться нові вимоги до захисту дисертацій, до акредитації вищих навчальних закладів.

На порядку денному Міністерства освіти і науки - Закон «Про науку та науково-технічну діяльність», де будуть передбачені зміни в організації наукових досліджень. Передусім необхідно інтегрувати науку і вищу освіту. Головний критерій якості освіти — це наукові дослідження.

Наразі Міністерство освіти і науки працює над рамковим Законом «Про освіту», триває кропітка робота щодо розвантаження навчальних програм, і водночас МОН звернулося до громадськості та видавництва щодо проведення прозорого конкурсу підручників. Відповідно до нових умов, різні видавництва мають право видавати підручники з одною й того ж предмета для одного і того ж класу. Ті підручники, які виявляться найбільш ефективними та популярними, друкуватимуться масовим тиражем за державні кошти.

Швидкість, з якою змінюються соціальні вимоги, вимагає нових інструментів для планування, аналізу, управління та оцінки системи освіти.

Акцент переноситься з традиційного навчання як трансляції і інформації, на учіння, в процесі якого викладач надає студентам допомогу в здобутті, осмисленні інформації, формуванні та застосуванні певних компетенцій.

Лише спільна продуктивна діяльність викладача і студента може забезпечити максимальне задоволення індивідуальних інтересів суб'єктів, сприяти розвитку мотиваційно-сислової сфери діяльності особи, створити умови для вдосконалення кожного з індивідів. Ось чому стала необхідною принципова зміна взаємовідносин викладача та студента, педагога і управлінця, суспільства та держави.

Організація навчання також потребує перебудови певних особистісних настановлень викладача, які реалізуються в ході його взаємодії з студентами. Основними принципами викладача-консультанта і помічника мають стати відкритість, здатність вільно висловлювати думки, особиста впевненість у можливостях та здібностях студентів, бачення внутрішнього світу та мотивів поведінки кожного студента.

Тому активнішою стає роль вчителя, викладача який виробляє власний інструментарій, створює сприятливі умови для розвитку і розкриття здібностей учнів, студентів.

Знання, вміння та навички, котрі молодь набуває й виробляє, навчаючись у школі, вузі, беззаперечно є важливими. Поряд із цим сьогодні набуває актуальності поняття компетентності учня, студента, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність учня-випускника, студента до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі у житті в суспільстві. Орієнтуючись на сучасний

ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання - сформувати в школяра та дорослого вміння вчитись.

Окремо варто зазначити про систему управління освітою. Адже реалізація системи гуманістичного навчання неможлива без впровадження гуманістичної системи управління навчальними закладами, оскільки функціонування не орієнтованого на людину управління, дискредитуватиме саму ідею гуманізації навчально-виховного процесу.

Потреба оперативно реагувати на нові й нерідко непередбачені вимоги потребує не лише того, щоб структура і механізм управління середньою освітою були диверсифікованими і гнучкими, а також щоб вони планувалися під час консультацій з усіма зацікавленими сторонами.

Таким чином, відповідальність має чітко розподілятися між національним, регіональним і місцевим рівнями як у підтриманні послідовності системи, так і у врахуванні місцевих або регіональних потреб і реалій.

Тому, беручи до уваги національні традиції та історію певного регіону, треба шукати узгодження не тільки в питаннях визначення ролі, обов'язків та їхнього розподілу, а й гарантувати також, щоб ці структури працювали гармонійно й демократично з появою нових потреб.

Стає дедалі зрозуміліше, що базовою освітньою одиницею вже є не клас, а вся школа з її оточенням. Таким чином, викладання, навчання й життя шкільної громади має бути організовано довкола мультидисциплінарної команди (учителі, адміністративний персонал, інспектори, бібліотекарі, психолог тощо).

Цей підхід спонукає також до відкритості навколишньому світу та різним членам освітньої громади (таким як сім'ї, керівні органи освіти, органи політичної влади, бізнесові, державні або приватні організації тощо) і потребує, щоб школа мала хоча б якусь незалежність для розвитку власної освітньої стратегії в оточенні, що їй допомагає і її підтримує відповідно до фінансового стану і результатів.

На сьогодні в Україні, як і у більшості країн світу, освіта зустрічається з цілим рядом проблем. А саме:

- зростаючі соціальні вимоги та потреба економіки в людях з високим рівнем кваліфікації в ситуації - освіта для всіх і акцент на якості, що потребує диверсифікації умов, напрямів розвитку та методик освіти;

- прискореність і непередбачуваність економічного і технічного розвитку, які призводять, зокрема, до того, що ринок праці вже не гарантує забезпечення роботою і потребує на додаток до фахової підготовки навчання протягом усього життя;

- завдяки розвитку інформаційних технологій відбулися величезні зміни в сфері культури - значно зросли мультикультурність і диверсифікованість суспільств, а також небезпека ізоляціонізму, расизму, ксенофобії, нетерпимості тощо;

- збільшення можливості руху у Європі та в світі в цілому осіб, ідей та інформації, що загрожує небезпекою збільшення серед молоді скептицизму або навіть апатії до політики та демократичних процесів тощо.

Саме середня освіта відіграє визначальну роль у розв'язанні цих проблем, зокрема, завдяки:

- необхідності забезпечення високої якості освіти, яка визначається високим фактором розвитку та необхідною умовою успішного існування будь-якої країни. Як зазначається у нашій освітянській Доктрині, «якість освіти є національним пріоритетом, передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права на освіту». Якість освіти відстежується за допомогою моніторингу, який у галузі освіти розуміється як систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на національному, регіональному та місцевих рівнях з метою безперервного відстеження за її станом та прогнозом розвитку;

- формуванню життєво важливих компетентностей, що забезпечує дитині можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Компетентісно-орієнтований підхід до формування змісту освіти стає новим концептуальним орієнтиром середньої освіти;

- формуванню в школярів навичок навчатись упродовж життя. Тобто самостійно оволодівати інформацією, знаннями. Освіта впродовж життя є унікальним механізмом виживання людини і людства в інформаційну епоху;

- збільшення уваги формуванню самодостатньої, демократичної, вільної особистості та духовного світу дітей і молоді, духовності як провідної якості особистості. Освічена, але не вихована, бездуховна людина приносить родині, суспільству державі більше шкоди, аніж користі.

Досягнення цих та інших характеристик забезпечить освічену, конкурентноспроможну, полікультурну особистість здатну до самореалізації.